

V prvem vlada sporoča, da na podlagi določb - ki izvirajo iz Osimske pogodbe in Rimskega sporazuma, ki ga je Slovenija nasledila 31. julija 1992 z izmenjavo not med R Slovenijo in R Italijo - Slovenija želi nakazati preostale obroke odškodnine. Obenem ugotavlja, da italijanska stran - kljub prošnji slovenskega ministra za finance - še vedno ni sporočila številke bančnega računa, zato je primorana odpreti posebni račun v tujini, na katerega bo nakazovala preostale obroke.

V *Deklaraciji* pa vlada sodi, da je nesprejemljivo pogojevanje vstopa Slovenije v pridruženo članstvo Evropske zveze s predhodno rešitvijo vseh domnevno odprtih vprašanj med državama Slovenijo in Italijo, ter poudarja, da bo v medsebojnih odnosih vztrajala na spoštovanju in izvajanju veljavnih meddržavnih sporazumov, med temi Pariške mirovne pogodbe iz leta 1947, Osimskih sporazumov iz leta 1975 in Rimskega sporazuma iz leta 1983.

Lahko samo upamo - v dobro obeh narodov (tako italijanskega kot slovenskega) - da bodo spremembe na italijanski politični sceni po zadnjih volitvah ponovno speljale italijansko-slovenske odnose na tiste tirnice, ki so bile načrtane pred dvajsetimi leti z Osimskimi sporazumi.

Av gust Lešnik

Boris M. Gombač: SLOVENIJA, ITALIJA: OD PREZIRANJA DO PRIZNANJA. Založba Debora (Zbirka "Vrag ali mejak?"; knj. 1). Ljubljana 1996, 157 strani*

Pobuda Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije, da naj objavo *Bele knjige o diplomatskih odnosih med Slovenijo in Italijo* pospremi izdaja poljudnejšega, po konceptu esejističnega, po podatkih pa znanstveno bogatega prikaza odnosov med Slovenci in Italijani, je bila nedvomno hvalevredna, saj je *bela knjiga* že po svoji definiciji le "zbirka mednarodnih diplomatskih dokumentov, ki jih objavi kaka država o državi, s katero je v sporu"; v njej, razen osnovnih pojasnil, seveda ni prostora za širša pojasnjevanja in interpretacije. Seveda pa napisati takšno sintetično delo (na dodeljenih borih 150 straneh!), ki bo "zadovoljila" bralca tako na slovenski kot italijanski strani, tako zgodovinarja kot laika, in ne nazadnje tudi diplomata, ki se po službeni dolžnosti ukvarja z dano problematiko (delo bo izšlo tudi v angleškem prevodu!), za pisca še

zdaleč ni lahko opravilo. Še posebno, ker ne gre spregledati dejstva, da historiografske literature na dano temo - žal največkrat obremenjene z nacionalističnim nabojem, kar še posebej velja za italijanske pisce - niti ni tako malo. Poleg tega so nekatera obdobja v zgodovini italijansko-slovenskih odnosov temeljiteje in objektivneje raziskana kot druga, pa tudi "belih lis", ki so največkrat predmet političnega manipuliranja tako na eni kot na drugi strani meje, je kar nekaj. Izdaja obeh del - *Bele knjige in Slovenija, Italija: od preziranja do priznanja* - naj bi na eni strani pripomogla k objektivnejšemu razumevanju zgodovine italijansko-slovenskih odnosov, na drugi pa omogočila strpnejši, predvsem pa enakopraven dialog med sosednjima državama.

Pisca knjige *Slovenija, Italija: od preziranja do priznanja*, Borisa M. Gombača, tržaškega Slovenca, doktorja zgodovinskih znanosti, nosilca projekta "Zgodovina institucij in vsakdanjega življenja v Slovenskem primorju" pri novoustanovljenem Znanstveno-raziskovalnem središču Republike Slovenije v Kopru, do nedavnega tudi člana mešane slovensko-italijanske kulturno-zgodovinske komisije, ustanovljene leta 1993 na pobudo tedanjega zunanjega ministra R Slovenije, verjetno ni potrebno posebej predstavljati, saj je doslej objavil že vrsto odmevnih študij in razprav (njegova bibliografija kaže, da se je raziskovalno ves čas posvečal pretežno slovensko-italijanski problematiki); na tem mestu naj spomnim le na delo *Trst-Trieste, dve imeni, ena identiteta* (Ljubljana, 1993).

Gombač v svojem najnovejšem delu razgalja problematiko slovensko-italijanskih odnosov v štirih časovnih poglavjih.

V prvem, z naslovom *K.u.K. (op. Österreich-Ungarn Kaiserlich und Königlich)*, govori o geostrateški pomembnosti "Primorja" kot področja srečevanja dveh kultur in etnij, konkretno slovenskega in romanskega življa, in to od prve slovanske naselitve v te kraje v 6. stoletju do razpada monarhije (1918). V ospredju avtorjevega zanimanja je politično dozorevanje obeh narodov, saj je *nacionalna ideja*, ki jo je po francoski revoluciji Napoleon učinkovito sejal po Evropi, močno odmevala tako pri Slovencih kot Italijanih. V prvi polovici 19. stoletja se pri obeh oblikujejo narodnostni programi. Ključni problem je seveda problem razmejitev, natančneje vprašanje vzhodne oziroma zahodne meje. *Karbonarji* so prvi pobudniki italijanskega zedinjenja; v svojem programu l. 1818 predlagajo na vzhodu mejo, ki bi tekla po Julijcih in prek Snežnika po gorskih vrhovih vse do Boke. Posebno kočljiva poteza te ideje je v tem, da ima za izključno italijanske dežele tudi tiste, kjer je italijansko prebivalstvo v manjšini; njihov t.i. maksimalistični program je potemtakem zadeval ne samo Italijane, pač pa tudi sosede, predvsem Slovence in Hrvate. Vsekakor gre tedaj le za idejo (podobne velikonacionalne ideje je moč zaznati pri

* Pričujoči zapis je za tisk prirejen avtorjev prikaz knjige Borisa M. Gombača *Slovenija, Italija* na predstavitvi, ki je bila 24. aprila 1996 v Pokrajinskem muzeju v Kopru, v organizaciji Znanstveno raziskovalnega središča Republike Slovenije v Kopru, Zgodovinskega društva za južno Primorsko in Pokrajinskega muzeja Koper.

večini tedaj prebujajočih se evropskih narodih), ki se seveda lahko uresniči le v ugodnih političnih razmerah, konkretno z razpadom habsburške monarhije.

Seveda pa ne gre spregledati tistih demokratičnih sil, združenih v Mazzinijevi "Mladi Italiji", ki so v svojem programu pobega iz "ječe narodov" računale tudi na pomoč slovanskih narodov; skratka, osvoboditev je lahko le rezultat skupnega mednacionalnega sodelovanja zatiranih narodov. Čas pred revolucijo l. 1848 je izkazoval izrazito dvojnost italijansko-slovenskih odnosov. Na eni strani je v italijanskih krogih mogoče opaziti pozitiven odnos do vseh podjarmljenih narodov v monarhiji, na drugi pa nacionalistično podcenjevanje "manjvrednih" narodov. Program Zedinjene Slovenije (1848) je bil za slednjo stran nepričakovana ovira, ki jo je treba odpraviti. Revolucionarno leto 1848 je namesto dvogovora o sožitju zasejalo med Slovenci in Italijani prva semena sumničavosti in nezaupanja, ki so se v naslednjih letih in desetletjih razvila v trdožive stereotipe, opozarja avtor.

Z oblikovanjem italijanske države leta 1861 dobi italijanska maksimalistična nacionalna ideja možnost za svoje udejanjenje. Ne gre prezreti, da je šlo, v nasprotju s pričakovanjem Mazzinija in Garibaldija, v tem ustanovitvenem procesu za t.i. združitev "od vrha navzdol", v katerem je Piemont manifestiral in raztegnil svojo politično moč nad celotni Apeninski polotok. Na drugi strani pa je treba priznati, da ideja Zedinjene Slovenije ni imela potrebnih družbenih nosilcev, ki bi lahko njen program tudi realizirali. V obdobju od italijanske združitve do prve svetovne vojne je v ospredju prikaz italijansko-avstrijskih konfliktov, ki pa so, realno gledano, zadevali predvsem ekonomski, politični in kulturni položaj slovenskega in hrvaškega prebivalstva. Položaj slovanskega življa je bil še toliko težji, ker sta jim krivična avstrijska volilna zakonodaja ter asimilacijski lokalni zakoni preprečevali popolno enakopravnost z italijanskim prebivalstvom. Kljub temu pa je, opozarja Gombač, ob nemškem kapitalu, ki je bil seveda dominanten, slovenski ob koncu 19. stoletja vendarle vse bolj prevzemal drugo mesto v primorskem gospodarstvu. Predvsem je slovensko meščanstvo skrbelo za oblike nacionalne rasti in je v narodno zavest vlagalo velika sredstva za financiranje slovenskih privatnih šol, za gradnjo in delovanje Narodnega doma, gledališča, filharmoničnega orkestra, za financiranje časopisa *Edinost* ter omogočanje stoterih pobud kulture, družabnosti in telesne kulture. Vse te aktivnosti so nedvomno vplivale na množično priseljevanje slovenskega delavstva, predvsem v Trst, na drugi strani pa tudi na rast in delovanje slovenskih političnih strank, ki so postale resna postavka v življenju Primorske.

Po porazu in razpadu habsburške monarhije ob koncu prve svetovne vojne so Slovenci zaman upali, da bo novoustanovljena Država SHS, pogojno rečeno - z istočasno uresničitvijo "zedinjene Slovenije" - rešila tudi

vprašanje zahodne meje. To se ni zgodilo, saj je bil londonski sporazum (aprila 1915) s svojimi botri v Londonu, Parizu in Moskvi tisti, ki je odločilno vplival ne samo na kratkotrajnost mednarodno nepriznane Države SHS, temveč tudi na usodni položaj primorskih Slovencev in Hrvatov po prvi svetovni vojni; z *rapalsko pogodbo* (1920), ki je bila diktat in ne demokratičen bilateralen sporazum, so bili dodeljeni italijanski državi (več kot pol milijona!). Konec vojne je Slovincem, piše Gombač, prinesel negotovost ob ukrepih italijanskih zasedbenih oblasti. Iz Trsta se je začela odseljevati reka tistih (z njimi pa tudi finančni kapital!), ki so mislili ali tudi že občutili, da jim je nova država mačeha...

V drugem poglavju z zgodovnim naslovom *Konkvista* (zavojevanje) ali *Slovenci pod italijanskim skornjem* avtor prezentira dogajanje na Primorskem od časa italijanske okupacije do konca druge svetovne vojne (1918-1945). Opozarja, da Italija v prvi svetovni vojni ni uresničila le programa iz zedinjevalnega procesa, v katerih so bile zahteve po strateških mejah, ne oziraje se na narodnostno sestavo pridobljenih ozemelj, temveč se je nedvoumno odločila za politiko osvajanja, natančneje, za prodor italijanskega imperializma na Vzhod (vzhodna tržišča in kapitalizacijo dosežkov v svetovni vojni), ki se je manifestiral ne nazadnje tudi v geslu "Šibka Jugoslavija je pogoj za močno Italijo". V ta načrt se je integralno vključeval tudi program za raznarodovanje Slovencev. Pripravili so ga v Trstu, kjer so bila mednacionalna nasprotja najbolj znana. Tamkajšnji fašistični voditelji so v teh lokalnih razmerah načrte totalitarnega režima mimogrede izkoristili za obračun s Slovenci, saj je bila navzočnost neitalijanskega prebivalstva na vzhodnih mejah napoti ekspanzionističnim načrtom savojske dinastije. Zato so bili ti prebivalci v načrtih fašistične stranke obsojeni na italinizacijo, na izselitev ali na genocid. Med načrtovalci te raznarodovalne politike so bili, piše avtor, tudi nekateri italijanski primorski izobraženci, predvsem zgodovinarji (A. Tamaro, F. Salata, I. Sauro), ki so se pridružili fašističnemu režimu.

S prihodom fašizma na oblast (1922) se je proces raznarodovanja še stopnjeval. Programi "etnične bonifikacije"(!) so poleg discipliniranja legalnih institucij slovenskega prebivalstva predvideli tudi zaviranje njegove demografske rasti, preprečevanje izobraževanja, omejevanje priseljevanja v mesta, kupovanje slovenskih nepremičnin in posesti, načrtno preseljevanje nekaterih kategorij slovenskega prebivalstva v notranjost Italije in v kolonije ter spodbujanje izseljevanja Slovencev v neevropske dežele in tudi v Jugoslavijo. S temi ukrepi bi Julijska Benečija (Venezia Giulia) lahko postala odskočna deska na Vzhod in bi prevzela tisto funkcijo obmejne "marke", ki ji je bila namenjena kot dedinji "cezarske imperialne tradicije". V tajni Mussolinijevi okrožnici iz novembra 1925 je navedeno, da so vsa priključena ozemlja geografsko in zgodovinsko sestavni

del Italije, ki da so jim v preteklosti barbari odvzeli italjski značaj. V končni fazi je šlo po Mussolinijevih besedah za "etnično bonifikacijo" (njen rezultat je od 100.000 do 150.000 izseljenih slovenskih prebivalcev Primorske). Eskalacija obračuna s Slovenci je bila ena izmed primarnih točk tega programa, ki je slonel na "zgodovinskih krivicah", poudarja Gombač.

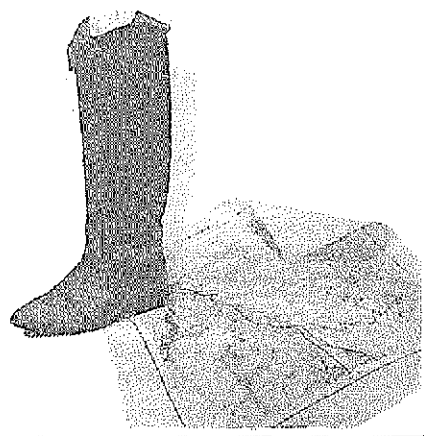
V nadaljevanju se avtor na eni strani osredotoča na prikaz fašističnega terorja nad slovenskim prebivalstvom med obema vojnama, ki ga podkrepljuje s statističnimi podatki, na drugi pa na obrambo slovenskih narodnih interesov, na organiziranje antifašističnega odpora, tako legalnega, ki so ga zagovarjali pri političnem društvu Edinost, kot ilegalnega (TIGR, Borba). Na nasilne (teroristične) akcije slovenskih antifašistov se je fašistični režim odzval s sistematično sodno represijo, z ustanovitvijo *Posebnega sodišča za zaščito države*; o delovanju le-tega posebej govori Bela knjiga. Po aprilskem napadu (1941) na Jugoslavijo se je fašistični zločinski teror še stopnjeval in se razširil na italijanski zasedbeni teritorij v Sloveniji - Ljubljansko pokrajino (vojni zločin/c/i so bili na jugoslovansko zahtevo takoj po končani vojni prijavljeni Komisiji za vojne zločine pri OZN; del tega dokaznega materiala o italijanskih vojnih zločin/c/ih med drugo svetovno vojno, ki se nahaja v Arhivu Komisije, je Slovenija, na njeno prošnjo, pred kratkim že prejela - glej faksimile v Beli knjigi). Represija nad prebivalstvom se s prihodom novih, nacističnih oblastnikov - po italijanski kapitulaciji l. 1943 - ne zmanjšuje. "Pobijanje in sežiganje žrtev fašizma in nacizma v tržaški *Rizarni* je bil najgrozovitejši poskus genocida v Trstu," poudarja avtor. "Iz rok gestapa, italijanske policije in paravojaških skupin *Ispettorato Speciale* iz ulice Bellosguardo so po obveznem mučenju romale množice slovenskega, hrvaškega, italijanskega in židovskega prebivalstva v koncentracijska taborišča v Nemčiji. Jasno je bilo, da bo to ravnanje ob koncu vojne izzvalo povračilo," zaključuje Gombač. V tem kontekstu se seveda ne moremo strinjati s tistimi italijanskimi zgodovinarji, ki (brez dokazov) trdijo, da je bil odgovor na fašistične zločine del natančnega političnega načrta Titovega režima.

V tretjem poglavju *Železna zavesa ali Blokovska delitev na Primorskem* avtor obravnava ključne dogodke in posledice le-teh za prebivalstvo na obeh straneh meje v letih 1945-1955: tržaško krizo leta 1945, pariško mirovno pogodbo (1947), londonski memorandum (1954); skratka širše in celovito pojasnjuje diplomatske dokumente in sporazume iz tega obdobja, ki so objavljeni v *Beli knjigi*.

V teh nedvomno ključnih povojnih dogodkih ne gre prezreti bistvenega, in sicer, da se je problematika italijansko-jugoslovanskih (in s tem seveda tudi slovenskih) odnosov prevesila iz t.i. multilaterale v bilateralo. Ta "prehod" je še toliko bolj zanimiv pa tudi nedorečen, še posebno, če upoštevamo, da je imela *tržaška kriza* svetovni pomen, saj je šlo prav tu za stičišče dveh novona-

Slovenija, Italija od preziranja do priznanja

Boris M. Gombač

stajajočih blokov, za "železno zaveso", ki je potekala "od Sczczina na Baltiku do Trsta na Jadranu", kot je dejal Churchill v začetku marca 1946 v Fulltonu. Zdi se, da je vloga Sovjetske zveze, ki jo je "odigrala" na tem koncu Evrope, v zgodovino pisju pre malo raziskana in upoštevana. Naj navedem samo dva primera:

- Res je, da sta z noto jugoslovanski vladi (2. junija 1945) vladi VB in ZDA zahtevali, naj se čete JA umaknejo iz Trsta in Slovenskega primorja (za Morganovo črto); res je tudi, da so VB, ZDA in Jugoslavija 9. junija podpisale sporazum o zasedbi in začasni upravi v Juljski krajini in o umiku jugoslovanskih čet za Morganovo črto. Toda zakaj se je JA (po velikih žrtvah) umaknila iz Trsta? Ključno vprašanje je, kakšno stališče je zavzela do tega problema SZ, ki je tedaj stala v mednarodni politiki za FDJ? Del odgovora je v ukazu, ki ga je 6. junija prejel komandant 4. armade Peko Dapčević od Tita, v katerem ta zahteva, da se v roku 48 ur čete JA umaknejo iz Trsta na določeno linijo. Pod ukazom je citiran Stalinov telegram Titu: "U roku od 48 sati morate povući trupe iz Trsta, jer ne želim, da zbog tršćanskog pitanja udjem u treći svetski rat. Staljin".

- Svet zunanjih ministrov se je pred pariško mirovno konferenco po Londonu sestajal v Moskvi še ves marec l. 1946. Razpravljali so o mirovni pogodbi z Italijo, in s

tem v zvezi tudi o jugoslovansko-italijanski meji. Kot vemo, je sovjetski predlog edini prisojal *Trst Jugoslaviji* in segal precej bolj na zahod kot pa jugoslovanski. Od kod nenadni preobrat v sovjetskih stališčih? Sovjetska zahteva ni bila nič drugega kot neposreden odgovor na že omenjeno Churchillovo izjavo o oblikovanju "železne zavese" in blokovske politike. Ko se je pokazalo, da Jugoslovani niso tako poslušni, kot si je želela Moskva (naraščanje napetosti v medsebojnih odnosih, ki so se kasneje strnili v informbirojevski spor), je sledila kazen, ki pa je prizadela predvsem Slovence... V tem kontekstu gre razumeti tudi Kardeljevo izjavo, da "brez SZ Jugoslavija ne bi dosegla takšnih mirovnih pogodb, kakršne je", pa naj je mislil v dobrem ali slabem pomenu.

V zadnjem poglavju *Odjuga ali Temperaturni vzponi in padci* avtor pojasnjuje ozadje naporov Rima na eni ter Beograda in Ljubljane na drugi strani v letih 1955-1992, da se čimprej in v zadovoljstvo obeh sosedov uredijo vsa tista odprta vprašanja, ki so obremenjevala medsebojne odnose. Rezultat teh naporov so bili obojestranski podpisi vrste sporazumov, ki so večinoma objavljeni v *Beli knjigi*. Na tem mestu naj opozorimo le na dva: videmski (1955) in osimski (1975). Pomen prvega je (omogočil je regionalni pretok blaga, ljudi in idej), da je odprl pot k znosnejšemu življenju prebivalstva ob meji, obenem pa predstavlja prvi tovrstni sporazum med dvema sprtima sosedoma v času tik po hladni vojni; pomembnost drugega pa je v tem, da med drugim vsebuje tudi pogodbo o dokončnosti meje. Gombač ne brez razloga ocenjuje to obdobje na eni strani kot obdobje optimizma, ki se je manifestiralo v podpisu meddržavnih aktov, na drugi pa pesimizma, ki ga je bilo še posebno čutiti v vrstah slovenske manjšine v Italiji. V Osimskih sporazumih je italijanska vlada namreč potrdila "privrženost načelu kar največjega možnega varstva" za pripadnike slovenske narodne skupnosti in se obvezala, da bo zagotovila pripadnikom slovenske manjšine enako raven varstva, kot jo je določal Posebni statut kot sestavni del londonskega memoranduma (1954). "Slovenci v Italiji so v prepričanju", piše Gombač, "da lahko predvideno ratificiranje londonskega sporazuma 'a posteriori' reši vprašanja med obema državama, Osimskim sporazumom pritrtili, pa čeprav so ti bistveno okrnili njim namenjeno (vendar ne uresničeno) zakonodajo, kajti obligacija Italije se je iz mednarodne prelevila v notranjepolitično... Ker so Osimski sporazumi 'posrkali' jamstva iz Posebnega statuta londonskega sporazuma, je slovenska manjšina v Italiji ostala tako rekoč brez vsake napisane normativne zaščite." Lahko sklepamo, kolikor ne bo prišlo do pozitivnih sprememb v italijanski manjšinski politiki (konkretno do sprejetja celovitega in enovitega parlamentarnega zakona za zaščito manjšin na celotnem ozemlju Furlanije-Juljske krajine), da bo neurejen položaj slovenske narodne skupnosti v zamejstvu še naprej ovira za pristne odnose med Italijo in Slovenijo.

Zaključni del poglavja in knjige avtor namenja italijanskim stališčem ob osamosvajanju Slovenije in razpadu Jugoslavije (1991-1992). Pomembno je, da je Italija (kljub pomislekom) 15. 1. 1992 hkrati z drugimi članicami Evropske unije priznala Slovenijo kot samostojno državo. Nič manj pomembna ni bila medsebojna izmenjava diplomatskih not 31. 7. 1992 o tem, da je Slovenija pravno nasledila 49 mednarodnih sporazumov, ki jih je Italija sklenila z bivšo Jugoslavijo. Dosežen je bil torej dogovor, da bo sporazume Slovenija prevzela, Italija pa sprejela takšne, kakršni so. "Sodelovanje med Slovenijo in Italijo je steklo na najboljši možni način. Zgodovinska raziskava se končuje na tej optimistični točki", zaključuje avtor, saj "ni naloga zgodovine, da bi raziskovala politično sočasnost, ki je stvar publicistike".

Knjiga dr. Borisa M. Gombača *Slovenija, Italija: od preziranja do priznanja* je bila deležna nemalo pozornosti v javnosti, še posebno, ker je izšla v času, ko je Italija še ovirala (bolje pogojevala) Sloveniji dodelitev statusa pridružene članice Evropske unije. Nedvomno je bil namen pobudnika (Ministrstva za zunanje zadeve RS) dosežen, saj je širša javnost - s pričujočim delom in Belo knjigo - boljše in natančneje seznanjena z ozadjem slovensko-italijanskega "konflikta", ki je buril duhove zadnja tri leta na obeh straneh meje. V strokovnih krogih so mnenja o knjigi deljena, vsaj sodeč po Odprtem pismu, ki ga je avtorju napisal zgodovinar dr. Branko Marušič (Delo, KL, 18. 4. 1996). Med drugim avtorju očita, da "kljub temu, da naj bi rezultati služili informaciji, ne more tudi poljudnoznanstveno delo zdrkniti na raven publicistike, retorike in političnega žargona... Strokovnost dela se spozna v opombah in citiranju". Ni moj namen, da se spuščam v polemiko, še manj pa, da jo odpiram. Opozoril bi le, da je v tujini (npr. v ZDA, Veliki Britaniji, pa tudi v Nemčiji) že dalj časa uveljavljen "nov" pristop v izdajanju zgodovinskih del: strokovno kompetenten avtor napiše jedrnato študijo - "esej" o dani problematiki, ki ga - zaradi večje objektivnosti - največkrat dopolnjuje še objava virov in dokumentov s kritičnim komentarjem. Sočasna izdaja *Bele knjige* in knjige *Slovenija, Italija: od preziranja do priznanja* naj bi potemtakem sledila sodobnim "trendom"; seveda pa ne gre spregledati, da sta knjigi v prvi vrsti namenjeni širokemu krogu bralstva (in prav zato v izdaji obeh knjig ne vidim nikakršne strokovne prepreke za nadaljevanje dela mešane slovensko-italijanske kulturno-zgodovinske komisije). Nedvomno imajo v našem zgodovinospisju kritične izdaje virov in dokumentov posebno, strokovno vrednost, kaže pa, da bo potrebno še kar nekaj časa, da se bo uveljavil "esejistični" pristop v zgodovinarjevem pisanju (ne v raziskovanju!), natančneje, da bo cenjen tudi v krogih zgodovinske stroke. Če drugega ne, avtorju zgodovinarju Borisu M. Gombaču ostaja uteha, da je med prvimi pri nas zaoral v tej smeri, pa še z dobrim in koristnim "delom" se lahko pohvali.

Avgust Lešnik